

16.9.2020

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

Asia: **VN/8871/2019 Hallituksen esitysluonnos eduskunnalle sote-maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi**

Viite: Lausuntopyyntönne 15.6.2020 VN/8871/2019

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ haluaa lausua sote-maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaa hallituksen esitysluonnosta.

Opetusalan Ammattijärjestö pitää huonona hallintomenettelynä sitä, että vaikka lakiluonnos muuttaa oppilas- ja opiskelijahuollon järjestämisen täysin nykyisestä, ei OAJ:ltä eikä psykologi- tai kuraattoriliitolta pyydetty lakiluonnoksesta lausuntoja. OAJ edustaa sivistystoimenjohtajia, rehtoreita sekä opettajia, jotka päivittäin työskentelevät opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa. Lakiluonnoksen esitys vaikeuttaa erityisesti sivistystoimen johtajien ja rehtoreiden työtä, koska he eivät voi vaikuttaa resursseihin, joita yhteisölliseen ja yksilölliseen opiskeluhuoltoon jatkossa käytetään. Nykyisin pääosa opiskeluhuollon psykologeista ja kuraattoreista kuuluu sivistystoimen henkilöstöön.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut siirtyisivät sote-maakunnille. OAJ vastustaa opiskeluhuollon kuraattorien ja psykologien siirtämistä maakuntien palvelukseen. OAJ vaatii, että hallituksen esitysluonnosta muutetaan siten, että oppilas- ja opiskelijahuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestäminen säädetään nykyiseen tapaan kuntien tehtäväksi ja kunnilla säilyy oikeus päättää palveluiden järjestämisestä. Lisäksi OAJ vaatii, että ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden harjoittelusta on tehtävä maksutonta. OAJ pitää hyvänä sitä, että yksityinen koulutuksen järjestäjä tai valtio voivat esityksen mukaan jatkossakin järjestää kuraattori- ja psykologipalveluja osittain tai kokonaan omana toimintana ja omalla kustannuksellaan sekä sitä, että maakunta voi tukea heitä näiden palveluiden järjestämisessä.

Mikäli opiskeluhuolto kuitenkin siirtyisi sote-maakuntiin on esitystä täydennettävä vastuu- ja salassapitosäännösten osalta. Opiskeluhuoltopalveluista on oltava mahdollisuus anoa perusopetuksen oppilaalle lupa olla poissa opetuksesta

16.9.2020

opiskeluhuollon palveluihin osallistumisen ajaksi, jos oppilas ei halua huoltajiensa tietävän asiasta. Opiskeluhuollolle on säädettävä myös vastuu oppilaasta opiskeluhuollonpalveluihin osallistumisen ajaksi. Vastuu ei voi olla kunnalla opetuksen järjestäjänä, jos se ei järjestä enää opiskeluhuollonpalveluita.

Kunnan vastuu lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisestä edellyttää kunnalle järjestämisvastuuta oppilas- ja opiskelijahuollon palveluista nykymallilla jatkossakin

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on yhteiskuntamme tärkeimpiä tehtäviä. Lasten ja nuorten hyvinvointi lisää koulumenestystä ja vaikuttaa positiivisesti hyvinvointiin myös aikuisiällä. OAJ haluaa muistuttaa, että lasten ja nuorten osalta opiskeluhoolto on merkittävä osa kuntien terveyden ja hyvinvoinnin edistävää ja ennaltaehkäisevää tehtävää.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kuntalain 1 §:n mukaisesti kuntien tehtävä jatkossakin. Hallituksen esitysluonnoksen mukaan sote-järjestämislain 6 §:ssä säädettäisiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä kunnassa ja kunnalle tulisi terveyden ja hyvinvoinnin seuraamiseen liittyviä tehtäviä. Lisäksi pykälä velvoittaisi kuntia muun muassa nimeämään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahon. Kunnat saisivat kunnan peruspalveluiden valtion valtionosuudesta annetun lain 15 §:n mukaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosana euromääräisen summan.

OAJ on huolissaan, että psykologi- ja kuraattoripalveluiden siirtäminen sote-maakuntiin johtaisi siihen, että kunnat kehittäisivät korvaavia palveluita lakisääteisten palveluiden tilalle. Tämä lisäisi eriarvoisuutta, eikä siten ole toivottava kehityssuunta. Jo nyt osa kunnista ali resursoi opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut ja kehittää niiden tilalle kunnan toimesta erilaisia, edullisempia korvaavia toimintoja, kuten koulusosionomeja, psyykkareita, tsemppareita ja muita vastaavia kelpoisuussäännöksiä vailla olevia ammattiryhmiä.

OAJ vaatii, että oppilas- ja opiskelijahuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden järjestäminen säädetään nykyiseen tapaan jatkossakin kuntien tehtäväksi sen alueella olevien päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten lapsille ja nuorille. Rahoitus tähän osoitetaan kunnille suoraan erillisellä momentilla peruspalveluiden valtionosuudesta.

Lisäksi OAJ edellyttää, että kunnilla säilyy jatkossakin mahdollisuus päättää palveluiden järjestämisestä. Kunnat ja niiden tarpeet ovat erilaisia, eikä yksi malli toimi kaikkialla. Siksi, mikäli maakunta ja sen kaikki kunnat yhdessä päättävät, että ne haluavat maakunnan järjestävän oppilas- ja opiskelijahuollon psykologi- ja kuraattoripalvelut, on kunnilla oltava oikeus yhdessä siirtää tämä tehtävä maakunnalle osoittamalla maakunnalle rahoitus näiden palveluiden järjestämiseen.

16.9.2020

Palveluiden saavutettavuus

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan opiskeluhoillon palvelut toteutettaisiin jatkossakin lähipalveluna kouluilla ja oppilaitoksissa. Psykologi- ja kuraattori-palvelujen saavutettavuuden ja lähipalveluna säilymisen turvaamiseksi momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan palveluiden on oltava opiskelijoiden helposti saavutettavissa ja ne on järjestettävä oppilaitoksessa tai sen välittömässä läheisyydessä lain 1 §:ssä tarkoitetuille perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettussa opetuksessa oleville oppilaille

OAJ katsoo, että psykologi- ja kuraattoripalveluiden tulee sijaita ensisijaisesti koulun tai oppilaitoksen tiloissa eikä muusta mahdollisuudesta tule säätää. Opiskeluhoiltotyön sijoittuminen kouluille on edellytys yhteisöllisen opiskeluhoiltotyön toteuttamiselle sekä opiskeluhoillon yksilökohtaisten palvelujen saatavuudelle ja saavutettavuudelle.

Asian valmistelussa tulee huomioida vastuu- ja salassapitokysymykset. Mikäli psykologi- ja kuraattoripalvelut eivät kuulu enää kunnan järjestämistä vastuulle eivätkä sijaitse koulun tiloissa, vaan välittömässä läheisyydessä, sote-maakunnille opiskeluhoillon palveluiden järjestäjänä on säädettävä vastuu oppilaasta siirtymän ja käynnin ajaksi. Sote-maakunnalle on säädettävä lisäksi vastuu oppilaasta opiskeluhoillonpalveluihin osallistumisen ajaksi. Kunnalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjän ei voi olla vastuuta oppijasta opiskeluhoillonpalveluissa, joiden järjestämisestä se ei enää vastaisi. Tähän tulee varata myös resursseja.

Lisäksi tulee säätää, että opiskeluhoillon järjestäjällä on mahdollisuus anoa luvallinen poissaolo oppilaalle opiskeluhoillon palveluissa käymisen ajaksi, koska oppilaalla on oikeus päättää siitä, tietääkö huoltajat opiskeluhoillon palveluiden käyttämisestä. Perusopetuksesta oppilas voi olla poissa vain, jos hänelle on myönnetty lupa. Hän tarvitsee luvan poissaololle osallistuakseen opiskeluhoillon palveluihin koulupäivän aikana. Silloin, jos oppilas ei halua huoltajansa tietävän käynneistä opiskeluhoillonpalveluissa, on opiskeluhoillonpalveluiden anottava lupaa oppilaan poissaololle.

Kuraattori- ja psykologipalveluiden siirto maakuntiin sisältää riskin siitä, että ruotsinkielisten psykologi- ja kuraattoripalveluiden saatavuus vaarantuu. OAJ vaatii, että psykologi- ja kuraattoripalvelut ovat jatkossakin yhdenvertaisia suomen- ja ruotsinkielisten kanssa. Oppilaiden ja opiskelijoiden on myös jatkossa saatava palvelut omalla äidinkielellään.

16.9.2020

Yhteisöllinen opiskeluhoolto ja ennaltaehkäisevä työ ei saa kärsiä

Edellisen kerran, kun oppilas- ja opiskelijahuoltolaki muutettiin, tavoitteena oli luoda yhtenäiset opiskeluhoollon järjestämisen ja toteuttamisen säännökset sekä perusopetukseen että toiselle asteelle. Elokuussa 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki painottaa erityisesti yhteisöllisen ja ehkäisevän työn vahvistamista. Opiskeluhoolto on lasten ja nuorten arkiympäristöön viety, hyvinvointia edistävä palvelu, johon osallistuvat kaikki koulu- ja oppilaitosyhteisön jäsenet. Jotta opiskeluhoolto ja ennaltaehkäisevä työ onnistuu, sen on oltava koululla, osana arjen toimintaa.

OAJ on huolissaan siitä, painottuuko jatkossa työnkuvan muutoksessa yksilökohtainen opiskeluhoolto yhteisöllisen opiskeluhoollon sijaan. OAJ pitää tärkeänä, että opiskeluhooltotyön painopiste säilyy ennaltaehkäisevässä ja yhteisöllisessä opiskeluhoollossa. Koulussa ja oppilaitoksessa psykologin tehtävien painopistettä voitaisiin riittävän resursoinnin ja mitoituksen jälkeen muuttaa nykyistä enemmän mielenterveyttä ja hyvinvointia tukeviksi sekä todettujen ongelmien hoitamiseksi ja korjaamiseksi.

Opiskeluhoolto tarvitsee lisäresursseja ja mitoitukset, ei lisää byrokratiaa

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että kouluissa ja oppilaitoksissa on toimiva opiskeluhoolto. OAJ huomauttaa, että psykologien ja kuraattoreiden siirto maakuntiin ei tuo ratkaisua esitysluonnoksessakin esiin nostettuihin oppilas- ja opiskelijahuollon olemassa oleviin haasteisiin. Esitys ei sisällä lisäresursointia opiskeluhoollon palveluihin.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan sote-maakunnilla olisi nykyisiä kuntia suurempana yksikkönä parempi mahdollisuus kohdentaa alueellaan opiskeluhoollon resursseja palvelujen tarvetta vastaavasti, mikä parantaisi erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden asemaa. Tämä ei pidä paikkansa. Opiskeluhooltotyö vaatii koulun ja alueen asiantuntemusta, jotta ennaltaehkäisevä työ onnistuisi parhaalla mahdollisella tavalla, ja jotta ongelmiin olisi mahdollista puuttua ennen niiden syntymistä. Tällaista tietoa ja asiantuntemusta ei sote-maakunnissa ole saatavilla. Avunsaannin ja palveluiden yhteys lasten ja nuorten kouluarkeen on äärimmäisen tärkeää.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että ”koska opiskeluhoollon kuraattorit ja psykologit eivät kuulu sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavan henkilöstön joukkoon, on heidän siirtymisestä sote-maakuntiin säädettävä erikseen.” Opiskeluhoollon kuraattorit ja psykologit ovat tärkeä osa opiskeluhoollon ja juuri siksi, että he eivät kuulu sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavan henkilöstön joukkoon, heitä ei pidä siirtää sote-maakuntiin.

16.9.2020

Mikäli psykologit ja kuraattorit siirtyvät sote-maakuntiin tulee, huolehtia siitä, että henkilöt työskentelevät jatkossakin samassa koulussa ja oppilaitoksessa kuin tähänkin asti. Siirto ei saa johtaa siihen, että psykologit ja kuraattorit kiertävät koulusta toiseen jääden tällöin etäisiksi ja vieraiksi oppilaille. Psykologien ja kuraattoreiden tulee pysyä tuttuina ja helposti lähestyttävinä jatkossakin.

OAJ pitää tärkeänä, että opiskeluhuollon psykologien ja kuraattorien osallistuminen yhteisölliseen työhön sekä yhteistyö opettajien ja muun oppilaitoksen henkilöstön kanssa tulee turvata palvelujen järjestämistavasta riippumatta. Opiskelu- huollon kuraattori- ja psykologipalvelut järjestetään nykyisinkin säännöksessä tarkoitettulla tavalla, mutta tästä ei ole nimenomaista säännöstä. Asiasta olisi perustelua säätää nimenomaisesti, jotta palveluiden yhdenvertainen toteutuminen uudistuksen jälkeen turvataan myös tältä osin.

Opiskeluhuollon resurssit pitää laittaa viipymättä kuntoon varmistamalla, että opiskeluhuollon työntekijöitä on riittävästi. Tämä tapahtuu säätämällä kaikille kouluasteille sitova työntekijämitoitus psykologien ja kuraattoreiden ja opettajien osalta. Riittävät resurssit parantaisivat palveluiden oikea-aikaista saatavuutta ja mahdollistaisi aidosti oppilas- ja opiskelijahuoltolain tavoitteen toteutumisen.

Sote-uudistuksella on väistämättä isoja vaikutuksia kuntatalouteen. Riittävät resurssit sivistyspalveluihin, kuten varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen on turvata uudistuksenkin jälkeen.

Opiskeluhuollon johtaminen avainasemassa opiskeluhuollon toteutumisessa

OAJ vaatii, että työnjohdon ja –organisoinnin on oltava siellä, missä työkin tehdään. Opiskeluhuoltotyötä johdetaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjän sekä oppilaitoksen tasolta ja sitä tehdään suunnitelmallisesti ja moniammatillisena yhteistyönä. Jos opiskeluhuollon johtaminen siirtyy sote-maakuntiin, vaikuttaa se väistämättä opiskeluhuollon johtamiseen ja linjauksiin. Työn johtamista ei pidä siirtää maakuntiin, joissa ei ole tuntemusta päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten lasten ja nuorten arjesta tai siitä, mitä on ennaltaehkäisevä ja yksilökohtainen opiskeluhoito kussakin yksikössä on ja kuinka paljon sitä tarvitaan.

Tällä hetkellä johtaminen perustuu sekä opetuksen että opiskeluhuollon ammattiryhmien osaamiseen. Opiskeluhuollon johtamisen tavoitteena on varmistaa, että oppilaitoksissa edistetään lasten ja nuorten hyvää oppimista, fyysistä ja psyykkistä terveyttä, sosiaalista hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistään ongelmien syntymistä. Terveyden ja hyvinvointilaitoksen Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen - oppaan (36/2015) mukaan *oppilashuollon johtamisen tulee olla ennakoivaa ja perustua ajantasaiseen tietoon oppilaiden ja opiskelijoiden*

16.9.2020

oppimisesta, terveydestä ja hyvinvoinnista, opiskeluhollosta ja oppilaitoksesta toimintaympäristönä.

Mikäli opiskeluhollo johtaminen siirrettäisiin maakuntiin, opiskeluholtoa johdettaisiin sosiaali- ja terveystoimen näkökulmasta sote-maakunnista käsin ja arvokas ja opiskeluhollo johtamisen kannalta välttämätön tieto jäisi hyödyntämättä. Koulujen rooli muuttuisi merkittävästi, kun opiskeluhollo vastuu siirtyisi pois ja koulun tehtävä jäisi pedagogiseksi ja opetuksen järjestämiseksi. Tämä ei tue oppilas- ja opiskelijahuoltolain tavoitteita ja tarkoitusta.

Ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden harjoittelu maksuttomaksi

Ammattikorkeakoulujen sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden harjoittelusta on tehtävä maksutonta. Tätä koskeva esitys valmisteltiin viime vaalikaudella käsittelemättä jääneeseen n. sote-järjestämislakiin. Ammatillisen koulutuksen reformi poisti lähihoitajaopiskelijoiden koulutussopimuksista (aiempi työssäoppiminen) perityt maksut vuoden 2018 alusta. Vastaava on tehtävä nyt ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden osalta. Maksujen periminen ammattikorkeakouluilta on historiallinen jäännös, eikä siinä ole yhtenäistä käytäntöä. Maksut perustuvat vakiintuneeseen tapaan, eivät säädöksiin tai esimerkiksi työehtosopimuksiin.

Työterveyshuolto

OAJ kannattaa hallituksen esitysluonnoksen mukaisesti, että kunta järjestää kunnan palveluksessa olevan henkilöstön työterveyshuollon. Työterveyshuoltoa ei ole kuitenkaan käsitelty esityksessä riittävästi eikä arvioitu esityksen siihen tuomia muutosten vaikutuksia kattavasti. Työterveyshuollon prosessien pitää olla myös kytkettävissä muuhun terveydenhuollon prosesseihin.

OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ OAJ

Olli Luukkainen
puheenjohtaja

Ira Hietanen-Tanskanen
lakimies